

Boynazarova
3k kuu

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

ASOSIY TEXNOLOGIK JARAYON VA QURILMALAR
FANNING O'QUV DASTURI

- Bilim sohasi: 700 000 – Muhandislik, ishlov berish va qurilish sohalari
- Ta'lim sohasi: 710 000 – Muhandislik ishi
- 720 000 – Ishlab chiqarish va ishlov berish sohalari
- Ta'lim yo'nalishlari: 60720100 – Oziq-ovqat texnologiyasi (Don mahsulotlari)

Fan/modul kodi MBIAF		O'quv yili 2024-2025	Semestr 5	Kreditlar 6	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lif tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 6	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lif (soat)	Jami yuklama (soat)	
	Asosiy texnologik jarayon va qurilmalar	90	90	180	
2.	I. Fanning mazmuni				
	<p>Fanni o'qitishdan maqsad - "Asosiy texnologik jarayon va qurilmalar" fanini o'qitishdan maqsad talabalarga oziq-ovqat, kimyo va boshqa barcha turdosh sanoatlardagi texnologik jarayon va qurilmalarni turlarini va asoslarini o'rgatishdir. "Asosiy texnologik jarayon va qurilmalar" fanini o'rganishning nazariy asoslarini chuqurlashtirib, jarayon va qurilmalarni o'rganishga ijodiy yondashish imkoniyatini beradi.</p> <p>Fanni o'rganish vazifasi - <u>Ushbu maqsadga erishish uchun - asosiy jarayon va qurilmalarning nazarivasi, ushu jarayonlarni amalga oshiruvchi mashina va qurilmalarning tuzilish prinsiplari va ularni hisoblash uslublarini o'rgatishdir.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - suyuqliklarning asosiy xossalari; - oqimning uzluksizlik tenglamasi; - ishqalanish va mahalliy qarshilik turlari; - o'xshashlik nazariyasining asoslari; - turli jinsli sistemalar; - issiqlikni tarqalish turlari; - massa almashinish jarayonlari; - mexanik jarayonlar haqida tasavvurga ega bo'lishi; <p><u>- harakat rejimlarini:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - nasoslar va ularning turlarini; - filtrlash jarayonini va qurilmalarini; - sanoat gazlarini tozalash usullari va qurilmalarini; <p><u>- issiqlik almashinish jarayonlari va qonunlarini;</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - massa almashinish jarayonlari va qonunlarini bilish va <u>ulardan foydalana olishi;</u> - texnologik jarayonlarini aniq izohlash; 				

- jarayonlarga mos qurilmalarni xisoblash va loyihasini tuzish:
- apparatlarni afzallik va kamchiliklarini tahlil qilish *ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.*
- tayyor mahsulot sifatini ta'minlash choralarini to'g'ri tashkil etishni o'rgatish.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-Mavzu: Kirish. Massa almashinish assoslari.

Molekulyar va konvektiv diffuziya.

Massa almashinish jarayonlarining turlari va ularga ta'rif. Massa o'tkazishning asosiy tenglamasi. Massa o'tish usullari. Molekulyar diffuziya. Turbulent diffuziya. Konvektiv diffuziya. Modda almashinish qurilmalarining asosiy o'lchamlarini aniqlash

2-Mavzu. Massa almashinish jarayonlarini modellari.

Massa o'tkazish va berish. Massa o'tkazish tenglamasi va koefisenti. Massa almashinish jarayonlari va turlari. Fazalar qoidasi. Massa berishning umumlashtirilgan tenglamalari. Massa o'tkazish va asosiy tenglamasi. Molekulyar difuziya. Turbulent difuziya.

3-mavzu. Quritish jarayoni knitikasi.Turlari, tuzilishi.

Quritish jarayoni nazariy assoslari va qo'llanilishi. Nam havoning asosiy parametrlari. Jarayonning moddiy balansi. Quritish qurilmalari. Quritichlarning tuzilishi va asosiy ishchi uskunalari.Baranbanli, lentali, mavxum qaynash qatlamlari, suyuq maxsulotni sochib beradigan, pnevmatik quritichlarni ishlash prinsipi. Quritichlarni hisoblash tartiblari.

4-mavzu. Absorbsiya jarayoni. Moddiy va issiqlik balans tenglamalari.

Absorbsiya jarayonining moddiy balansi. Absorbsiya koefisenti. Absorberlarning tuzilish. Absorberlarni hisoblash. Desorbsiya. Absorbsiya qurilmalarining sxemalar.

5- mavzu. Absorber tuzilishi.Nasadka turlari va xarakteristikasi.

Absorbsiya jarayonining moddiy balansi. Absorbsiya koefisenti. Absorberlarning tuzilish. Absorberlarni hisoblash. Desorbsiya. Absorbsiya qurilmalarining sxemalar.Nasadkalarni turlari.

6-mavzu. Rektifikasiyalash jarayoni.

Rektifikatsiya jarayonining mohiyati. Flegma va flegma soni. Tarekkalar sonini aniqlash. Davriy ishlaydigan rektifikatsion qurilmalar. Uzlusiz ishlaydigan rektifikatsion qurilmalar.

7-mavzu. Rektifikatsion kolonalar konstruksiyalari va hisoblash elementlari. Rektifikatsion qurilmalar.

Rektifikatsiya va distillyasiya jarayonining moxiyatini tushuntirib bering. Suyuqliklarni xaydash sxemasini keltiring. Rektifikatsiya jarayonining moxiyatini tushuntirib bering. Rektifikatsion qurilmalar konstruksiyalari, ishlash prinsipi.

8-mavzu. Suyuqlik ekstraksiyasi. Jarayon turlari, ekstraktor turlari.

Ekstraksiya jarayoning nazariy asoslari. Ekstraksiyalashning asosiy usullari. Sistema muozanati. Ekstraktorlarning konstruksiyalari

9-mavzu. Ekstraksiyalash va eritish. Suyuqliklarni ekstraksiyalash.

Ekstraksiya jarayoni. Ekstraksiyalashning asosiy usullari. Ekstraktorlarning konstruksiyalari.

10-mavzu. Qattiq jismlarni ekstraksiyasi.

Qattiq jismlarni ekstraksiyalash va eritish nazariyasi. Ekstraktor va erituvchlarning tuzilishi. Ekstraksiyalash jarayonlarini jadallashtirish.

11-mavzu. Adsorbsiya. Adsorbsiya jarayonining nazariy asoslari.

Absorbsiya jarayonni tezligi.

Adsorbentlarning turlari va ularning xossalari. Adsorbentlarning xarakteristikalari. Adsorber qurilmalarining tuzilishi. Ion almashinish jarayoni qurilmalari.

12-mavzu. Adsorber qurilmalari tuzilishi.

Adsorberlarning konstruksiyalari va ularni xisoblash. Sanoatda adsorbent sifatida qanday moddalar. Desorbsiya jarayonining mohiyati. Ion alshinish jarayoni.

13-mavzu. Kristallanish. Kristallanish jarayoni nazariy asoslari va qurilmalari.

Kristallanish to'grisida umumiy tushunchalar. To'yingan eritma hosil qilish usullari. Kristallizatorlarning tuzilishi. Kristalizatorlarni hisoblash. Sanoatda kristallizatorlarning vazifikasi. Davriy uzlusiz kristallizatorlarning tuzilishi.

14-mavzu. Mexanik jarayonlar. Qattiq materiallarni maydalshning asosiy qonunlari.

Maydalash jarayonining nazariy asoslari. Maydalash qurilmalari va ularning ishlash printsiplari. Maydalash qurilmalar sinflanishi. Kesish, Valikli, jag'li, Bolg'ali maydalash qurilmalari tuzilishi, ishslash printsipi.

15-mavzu. Kimyoviy jarayonlar va reaktorlar.

Kimyoviy jarayonlar xaqida umumiy tushunchalar. Kimyoviy jarayonlar kinetikasi. Peaktorlar konstruksiyalari. Reaktorlarning aralashtirish va issiqlik almashinish moslamalari.

III. Amaliy mashgulotlari buyicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashgulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

- 1.Modda almashinish jarayoni haqida ma'lumotlar.
- 2.Modda almashinish jarayonini hisoblash
- 3.Asosiy tenglamalar va kontrol masalalar
- 4.Adsorbsiya jarayoni hisoblari
- 5.Adsorberlarning konstruktiv va gidravlik hisoblari

- 6.Adsorbsiya jarayoniga doir masalalar echish
 - 7.Asosiy tushuncha va tenglamalar.Kontrol masalalar.
 - 8.Murakkab haydash jarayonda qo'llaniladigan qurilmalar hisobi
 9. Asosiy tushuncha va tenglamalar.Kontrol masalalar.
 10. Rektifikatsiya jarayoni texnologik hisoblari
 11. Asosiy tushuncha va tenglamalar. Kontrol masalalar
 12. Suyuqliklarni eritish va ekstraksiyalash jarayoniga doir hisoblar
 13. Asosiy tushuncha va tenglamalar. Kontrol masalalar
 14. Quritish jarayoning moddiy va issiqlik balansi hisoblari .
 15. Asosiy tushuncha va tenglamalar. Kontrol masalalar
 16. Kristallanish jarayoni moddiy va issiqlik balanslarini tuzish.
 17. Asosiy tushuncha va tenglamalar. Kontrol masalalar
 18. Kimyoviy jarayonlar moddiy va issiqlik balansini tuzish
 19. Asosiy tushuncha va tenglamalar. Kontrol masalalar
 20. Mexanik jarayonlar
 21. Asosiy tushuncha va tenglamalar. Kontrol masalalar
 22. Maydalash mashinalarinig ish unumdorligini va iste'mol quvvatini hisoblash.
- Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interfaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Laboratoriya mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Laboratoriya mashg'ulotlar uchun quyidagi namunaviy mavzular tavsiya etiladi:

1. Erkin konveksiya davrida havoning issiqlik berish koeffitsiyentini aniqlash
2. Eritmalarning temperatura depressiyasini hisoblash.
3. Quritish qurilmasida qurish jarayonini o'rganish.
4. Quritish jarayonining kinetikasi.
5. Harakatchan nasadkali kalonnalarda modda berish koeffisientini aniqlash.
6. Yarim sferik aktiv ko'mir qatlamlari adsorber gidrodinamikasini o'rganish.
7. Sochiluvchan materiallarning solishtirma yuzasini aniqlash va elaklarda fraktsiyalarga ajratish.
8. Qattiq jismalarni maydalash

V. Mustaqil ta'lif va mustaqil ishlari.

Mustaqil ta'lif uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Isitish, bug'latish, sovitish va kondensatsiyalash. Temperatura maydoni va gadieni. Turli materiallar issiqlik o'tkazuvchanligi va ularning issiqlik o'tkazuvchanlik koeffitsentlari
2. Isitish, bug'latish, sovitish va kondensatsiyalash. Ijektorli va turbokompressorli bug'latish qurilmalari, konstruksiyalari, ishlash prinsipi, avfzallik va kamchiliklari
3. Massa almashinish asoslari. Fazalar qoidasi. Massa o'tkazishning asosiy qonunlari. Massa almashinish jarayoni mexanizmi
4. Qatqiq jism ishtirokida massa almashinish. Adsorbsiya, Absorbsiya va Desorbsiya, Xemosorbsiya jarayonlari va asoslari
5. Massa almashinish asoslari. Massa almashinish jarayoni modellari
6. Ikki bosqichli rektifikasiyasi. Jarayonni tashkil etish usullari. «Suyuqlik-suyuqlik» sistemasining muvozanati.
7. O'xshashlik nazariyasi asoslari va o'lchov birliklar tahlili. Modellashtirish prinsiplari. Modelifikasiyalashgan va hosila o'xshashlik kriteyriylari
8. Nyuton suyuqliklar oqimi. Truba quvirli deametrini hisoblash.
9. Ion almashinish jarayonlari. Desorbsiya. Desorberlar konstruksiyalari, ishlash prinsipi, avfzallik va kamchiliklari
10. Filtrlash jarayonini intinsivlash. Listli va romli filtrlar konstruksiyalari, ishlash prinsipi, avfzallik va kamchiliklari
11. Gazlarni yuvib tozalash. Ko'pinkli chang ushlagichlar konstruksiysi, ishlash prinsipi, avfzallik va kamchiliklari
12. Ikki fazali oqimlar gidrodinamikasi. Diafragmali nasos konstruksiyalari, ishlash prinsipi, avfzallik va kamchiliklari
13. Qurilma suyuqlik bo'lish vaqtiga taqsimoti va oqimlar tuzilishi
14. Bug' va bug'-gaz aralashmalarining kondensatsiyalash. Suyuqliklarning qaynashi.
15. Teskari osmos va ultrafiltrlash jarayonining nazariy asoslari.
16. Massa almashinish jarayonlari
17. Massa almashinish qurilmalari
18. Adsorbsiya, Desorbsiya, Desorbsiya jarayonlari va qurilmalari
19. Kristallanish usullari. Kristallizatorlarning maxsus konstruksiyalari.
20. Oddiy va murakkab haydash, Rektifikatsiya jarayonlari
21. Mexanik jarayonlar. Maydalash, klassifikasiyalash jarayonlarini amalga oshiruvchi qurilmalar konstruksiysi, ishlash prinsipi, afzallik va kamchiliklari.

22. Taqsimlanish qonuni. Massa almashinish asoslari. Massa almashinish jarayoni modellari

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

VI. Kurs loyiha namunaviy mavzulari

1. Tarelkali ekstraktoring hisoblash va loyihalash
2. Rator diskli ekstraktoring hisoblash va loyihalash
3. Trubali markazdan qochma ekstraktorni hisoblash va loyihalash
4. Lentali ekstraktorni hisoblash va loyihalash
5. Qo'zg'almas qatlamlili absorberni hisoblash va loyihalash
Uzluksiz ishlaydigan bir pog'onali mavhum qaynash qatlamlili adsorberni hisoblash va loyihalash
6. Ko'p pog'onali mavhum qaynash qatlamlili adsorberni hisoblash va loyihalash
7. Purkovchi absorberni hisoblash va loyihalash
8. Nasadkali skrubberni hisoblash va loyihalash
9. Ko'pikli skrubberni hisoblash va loyihalash
10. Trubali elektra filtrning hisobi
11. Vertikal va bir yo'lli qobiq trubali issiqlik almashinish qurilmasining hisobi
12. Ko'p yo'lli issiqlik almashinish qurilmasining hisobi
13. Qo'shaloq trubali, qobiq trubali issiqlik almashinish qurilmasining hisobi
14. Truba ichida truba tipidagi ajraluvchan ko'p oqimli issiqlik almashinish qurilmasining hisobi
15. Bir xil yo'lli xo'l nasadkali kondensatorning hisobi
16. Barametrik kondensatorning hisobi
17. Markaziy serkulyatsiya trubali bug'latkichning hisobi
18. Osma isituvchi kamerali bug'latish qurilmasining hisobi
19. Rator yupqa qatlamlili bug'latkichning hisobi
20. Deflegsatsiya oddiy haydash qurilmasining hisobi
21. Suv bug'i bilan ishlovchi oddiy haydash qurilmasining hisobi
22. Uzluksiz ishlovchi rektifikatsiya kalonkaning hisobi
23. Ko'p komponentlaring rektifikatsiya kalonkasi hisobi
24. Rator diskli ekstraktoring hisobi
25. Rator diskli ekstraktoring hisobi
26. Qo'zg'almas qatlamlili adsorberning hisobi
27. Halqasimon adsorberning hisobi
28. Mayhum qaynash qatlamlili adsorberning hisobi

31. Uzluksiz ishdaydigan bir pog'onalı absorbening hisobi
32. Uzluksiz ishdaydigan bir pog'onalı absorbening hisobi
33. Barabanli quritkichning hisobi
34. Osma isituvchi kamerali kristalizatorning hisobi
35. Konusli maydalagichning hisobi
36. Juvali tegirmونning hisobi
37. Tarelkali granulyator hisobi
38. Markazdan qochma separatorning hisobi
39. Vertikal shnekli pressning hisobi
40. Vertikal shnekli pressning hisobi
41. Bir shnekli pressning hisobi
42. Tarelkali granulyatorning hisobi
43. Davriy reaktorning hisobi
44. Aralashish reaktorining hisobi
45. Karuselli ekstraktorning ekstraktorning hisobi
46. Uzluksiz ishlaydigan rektifikatsion kolonkaning hisobi
47. Vakuum filtr hisobi
48. Tarelkali separator hisobi
49. Markazdan qocha kuch ta'sirida harakatlanuvchi nasoslarning hisobi

3.

VII. Ta'lif natijalari / Kasbiy kompetensiyalari

Talaba bilishi kerak: Talabalar fanni o'rganganlaridan so'ng qo'yidagi ko'nikmalarga ega bo'lishlari zarur:

- "Asosiy texnologik jarayon va qurilmalar" o'quv fanni o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr: suyuqlik muvozanati va harakati, ularning asosiy qonuniyatları, issiqlik va massa tarqalishining nazariy asoslari, gidrodinamika va gidromexanik jarayonlar,
- -asosiy texnologik jarayonlarini hisoblashning asosiy tenglamalari, suyuqlik harakatining asosiy tenglamalari, texnologik qurilmalarni loyihalash asoslarini gidromexanik, issiqlik va massa almashinish jarayonlarini amalga oshiruvchi qurilmalarni intensivlash, sochiluvchan materiallarni shakllantrish usullari, qattiq jismlarni maydalash jarayoni va qurilmalari, sochiluvchan qattiq jismlarni fraksiyalarga ajratish, kimyoviy texnologiya rivojlanish istiqbollarini bilishi kerak.
- -asosiy texnologik jarayon va qurilmalarni, gidromexanik jarayonlarning nazariyasi va qurilmalari konstruksiyalarini, issiqlik va massa tarqalishining nazariy asoslarni, kimyoviy texnologiyada issiqlik va massani uzatish va tarqalishining; sanoat usullarini, "suyuqlik-gaz", "suyuqlik-suyuqlik" va "suyuqlik - qattiq jism" sistemalarida massa almashinish jarayonlari va qurilmalarini, massa almashinish nazariy asoslari va hisoblash ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

	<ul style="list-style-type: none"> -asosiy texnologiyasi qurilmalarini hisoblash, gidromexanik va mexanik qonunlarini qattiq jismlarni maydalashga qo'llay olish gidromexanik, issiqlik va massa almasinish qurilmalarini loyihalash, texnologik jarayonlar moddiy balansini tuzish, texnologik jarayonlar issiqlik balansini tuzish, jarayonlarning o'zgarmas kattalik va koefitsiyentlarini texnologik hisoblashlarda ishlata bilish, qurilma va uskunalarining asosiy konstruktiv o'lchamlarini hisoblash, asosiy texnologik jarayon va qurilmalarni avtomatlashtirish yo'nalishlari malakalariga ega bo'lishi kerak.
4.	<p style="text-align: center;">VIII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • -interfaol keys-stadilar; • -seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • -guruhlarda ishlash; • -taqdimotlarni qilish; • -individual loyihalar; • -jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	<p style="text-align: center;">IX. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni muvaffaqiyatli topshirish. Mustaqil ish ta'limini tayyorlashlari.</p>
6.	<p style="text-align: center;">Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Charles E. Thomas Process Technology Equipment and System, 4th edition, Cengage Learning, Stamford, USA, 2015. 2. N.R.Yusupbekov., H.S.Nurmuhamedov., S.G.Zakirov. "Kimyoiy texnologiya asosiy jarayon va qurilmalari" – Darslik.: T.: Sharq nashriyoti" 2003.- 644 b 3. Yusupbekov N.R., Nurmuhamedov X.S., Ismatullaev P.R., "Kimyo va oziq-ovqat sanoatlарining jarayon va qurilmalari fanidan hisoblar va misollar" – T.: Nisim, 1999. -351 b. 4. Yusupbekov N.R., Nurmuhamedov N.R., Ismatullaev P.R., Mannonov U.B. "Kimyo va oziq-ovqat sanoatlарining asosiy jarayon va qurilmalarini hisoblash va loyihalash. Uslubiy qo'llanma. – T.: Jahon, 2000. – 321 b. <p style="text-align: center;">Qo'shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. M. Buyuk kelajagimizni mard va oljanob xalqimiz bilan birga quramiz. T. "O'zbekiston", 2017. - 488 b. 2. Mirziyoyiv Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. - T. "O'zbekiston", 2017. - 48 b. 3. Mirziyoyiv Sh.M. Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. T. "O'zbekiston", 2016. – 56 b.

4. Gelperin I.I.. Osnovnye protsess i apparat ximicheskoy texnologii. – Uchebnik.M. Ximiya, 1991, -t. 1-2. - 810 s.
5. Kavedskiy G.D., A.V.Korolev Protsessy i apparaty pischevix proizvodstv Uchebnik. Moskva VO “Agropromizda” 1991.-431 s.
6. Nurmuhammedov X.S., Gulyamova N.U. va boshqa ... “Asosiy texnologik jarayon va qurilmalar” fanidan uslubiy qo’llanma. – Uslubiy qo’llanma. Toshkent 2012 – 152. B.

Axborot manbaalari

1. <http://www.texnology.ru>
2. <http://www.ziyonet.uz>
3. <http://www.bilim.uz>
4. <http://www.ref.uz>
5. <http://www.ximik.ru>

7. Qarshi muhandislik-iqtisodiyot institute tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.
8. Fan/modul uchun ma’sular:
1. Saidov Abdi-QarMII, Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi kafedrasi katta o‘qituvchisi
 2. Boynazarova yulduz Anvarovna- QarMII, Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi kafedrasi assistent o‘qituvchisi
9. Taqrizchilar:
1. F.Suvanova – Qar MII, “Oziq-ovqat mahsulotlari texnologiyasi” kafedrasi professori,
 2. S.Lutfullayev –“Kimyoviy texnologiya” kafedrasi dotsenti.

